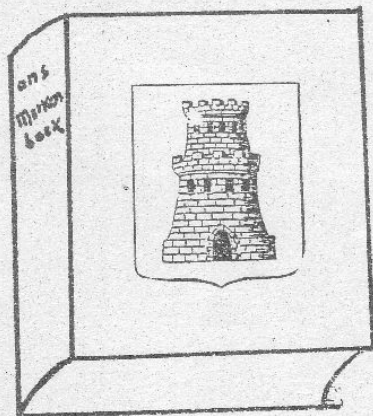
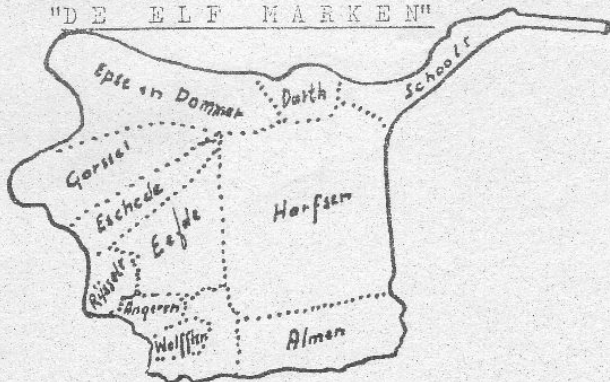

Ons Markenboek

UITGAAF VAN DE
OUDEHEIDKUNDIGE VERENIGING

"DE ELF MARKEN"

September 1983. 1e jaargang.

nummer 1.

O N S M A R K E N B O E K

uitgave van de Oudheidkundige Vereniging
"de Elf Marken"
in de gemeente Gorssel

No. 1. Uitgaaf september 1983

INHOUD

De vereniging in oprichting	1
Doel en middelen	2
De klokken van Gorssel	5
De Gorsselse Heide	7
Geschiedenis van het onderwijs te Epse van 1798 tot 1883	9
Markekaart van Epse	10
De marken van Eefde	14
De Hof te Almen	17
Tekening van Almen in 1729	18
De Harfsense school	19
Een volgende keer	20
Kadasterkaart van "Herfsen"	13
Voorlopig bestuur * Verantwoording	23

EEN VERENIGING IN OPRICHTING

Zoals U uit de berichten in verschillende dag- en weekbladen hebt kunnen vernemen, ligt het in de bedoeling een oudheidkundige vereniging op te richten. Een veertigtal enthousiaste mensen hebben hun adhesie betuigd en een voorlopig bestuur is van start gegaan.

Van alle kanten werd medewerking gegeven: het gemeentebestuur gaf de gelegenheid de eerste vergaderingen te houden in het gemeentehuis, zodat zonder kosten te maken de eerste stappen konden worden gezet.

de notaris zegde zijn medewerking toe bij het vaststellen van een concept voor de statuten;

de heer Harry van der Meij stelde voor de oprichtingsvergadering de foyer van Concordia beschikbaar;

er werd een bankrekening geopend bij de Rabobank te Almen (nr. 30.14.05.611) en de eerste betalingen zijn reeds binnengekomen;

de stichting Gelders Oudheidkundig Contact zegde toe ons met raad en daad te willen bijstaan, kortom van alle kanten medewerking om tot oprichting te komen;

de redactie van de Gids gaf spontane medewerking en plaatste de verslagen van de gehouden vergaderingen.

Het voorlopig bestuur durfde met een gerust hart te besluiten de oprichtingsvergadering vast te stellen en wel op dinsdag 27 september 1983, 's avonds om 8 uur in de foyer van Hotel De Roskam te Gorssel.

Wij stellen ons voor behalve een zakelijk (onvermijdelijk) gedeelte, ook iets te laten zien van oud Gorssel en wel in de vorm van wat oude dia's en een oude film.

Ondanks de korte tijd van voorbereiding zullen wij proberen de agenda van die avond gelijk met dit boekje te laten verschijnen, zodat U voor deze vergadering nog op de hoogte kunt zijn van het programma.

Een van onze doelstellingen zal zijn het laten verschijnen van een periodiek, als het kan een klein gedrukt boekje, zodat alle leden (we hopen op vele leden) op de hoogte kunnen blijven van het doen en laten van onze vereniging.

Er zal een redactie moeten komen die zich met deze uitgaaf belast, maar wij vertrouwen op de medewerking van deskundigen op dit gebied. Zolang deze redactie nog niet functioneert zult U het moeten doen met de pennevruchten van het voorlopig bestuur.

Doel en middelen van onze vereniging.

Zoals U bekend zal zijn heeft de Carnavals-vereniging "De Gorsselnarren" dit voorjaar op ludieke wijze een bestemming gevonden voor de Haijtkinhof door dit gebouw te bestemmen als oudheidkamer voor Gorssel.

Samen met bestuursleden van genoemde Carnavals-vereniging en van andere belangstellenden werd het initiatief genomen tot het oprichten van de oudheidkundige vereniging. Het voorlopige bestuur heeft zich toen beraden op het doel van deze op te richten vereniging en daarbij duidelijk vastgesteld, dat niet direkt gestreefd zal worden naar een oudheidkamer voor Gorssel.

Wij zijn van mening dat een dergelijke kamer of klein museum niet haalbaar zal zijn, omdat het in de eerste plaats financieel niet haalbaar is en wij willen trachten zonder subsidie het hoofd boven water te houden. Zo'n oudheidkamer brengt de zorg mee van het onderhoud, huur en, wat wel het zwaarst zal wegen, de permanente bewaking van zo'n huis.

Wel willen we streven naar het tentoonstellen van voorwerpen in een bepaald gebouw, bijvoorbeeld in het gemeentehuis, maar we moeten wel een grote zekerheid hebben dat het tentoongestelde niet wordt weggehaald of vernield.

Een en ander heeft ons doen besluiten als uitgangspunt te nemen:

- a. de beoefening van de geschiedenis in het algemeen, en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder wordt verstaan het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel;
- b. de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten.

Wij willen trachten dit doel te bereiken door:

- a. het houden van bijeenkomsten en excursies;
- b. het inrichten van tentoonstellingen;
- c. het doen verschijnen van publicaties;
- d. het instellen van werkgroepen die deelactiviteiten van de vereniging behartigen;

- e. het kontakt zoeken en samenwerken met andere verenigingen of instellingen die een soortgelijk doen nastreven;
- f. het bevorderen en uitbreiden van een historische documentatie over de gemeente Gorssel;
- g. alle andere wettige middelen die tot het bereiken van haar doelstelling bevorderlijk zijn.

Om aan middelen te komen om het gestelde doel te bereiken is het mogelijk lid te worden voor een ieder die 18 jaar en ouder is, maar ook bedrijven en zaken (rechtspersonen) kunnen lid zijn.

In de statuten zullen rechten en plichten van de leden duidelijk worden omschreven en wij willen U hiernaar verwijzen.

De heer J. Bakker, directeur van de Rabobank te Almen, is onze voorlopige penningmeester en hij heeft dan ook onmiddellijk een bankrekening geopend bij de Rabobank te Almen ten name van onze Vereniging in oprichting en het nummer willen we hier vermelden: 3014.05.611 (postrekening van de bank 874220).

De contributie per gezin mag volgens ons bestuur niet te hoog zijn en zal in de vergadering van 27 september a.s. worden vastgesteld. Vermoedelijk zal het bestuur een voorstel doen van f 25,= per gezin per jaar.

Als zowel man en vrouw lid zijn van de vereniging, hebben beiden stemrecht, maar betalen zij samen contributie als één lid.

Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december, wij zullen dus voor de eerste keer de contributie moeten vaststellen voor een gedeelte van een jaar.

Om te starten hebben we natuurlijk geld nodig en we zouden dan ook heel graag reeds dit jaar per gezin f 25,= ontvangen, maar dit wil het voorlopig bestuur aan de leden zelf overlaten en alleen voorstellen dat het minimum voor 1983 f 10,= per gezin zal zijn. Wil men dan toch het volle bedrag storten, dan zijn we daar erg dankbaar voor; we kunnen het goed gebruiken, want we zijn met een lege portemonnee begonnen.

Dit waren de 'middelen' om te kunnen bestaan, maar we zouden toch ook nog iets willen zeggen over de mogelijkheid van werkgroepen, zoals dat onder 'd' staat vermeld.

Als er een aantal leden is dat een zelf de doel nastreeft, bijvoorbeeld een groep leden die gaarne

zelf werkzaam zouden willen zijn in archiefwerkzaamheden, dan kan het bestuur die leden benoemen in een werkgroep "archiefwerkzaamheden"; het taakgebied wordt door het bestuur omschreven, zonodig gewijzigd.

Deze groep legt dan periodiek een verslag van haar werkzaamheden voor aan het bestuur.

Dit archiefwerk (nog steeds als voorbeeld) zou kunnen bestaan uit het vervaardigen van indexen van boerderijnamen uit: overlijdensakten, lijst vermeldingen vóór 1500 (Slicher van Bath), verpondingskohier 1646, huisnummerlijst 1920, kaartsysteem 1951, enz. enz.

Ook zijn er andere werkgroepen te bedenken, zoals bibliografie, dokumentatie van prenten en andere afbeeldingen in musea te Zutphen, Arnhem en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie te Den Haag;

het verzamelen van foto's, dia's, films, grammofoonplaten, geluidsbanden e.d. betrekking hebbend op de gemeente Gorsel en haar verenigingen en instellingen;

een veldnamenonderzoek (in samenwerking met het Staring Instituut Doetinchem en Meertens Instituut te Amsterdam, en zo is deze lijst nog uit te breiden met heel veel interessante onderwerpen.

Het is ook niet de bedoeling van het voorlopig bestuur om direkt te starten met verschillende onderwerpen, maar het kan zijn dat er bepaalde leden zijn, die zich willen inzetten voor de geschiedenis van de gemeente en daarbij de handen uit de mouwen willen steken. Het voorlopig bestuur heeft gemeend dit mogelijk te maken en vandaar dat we even hierop zijn ingegaan.

Op 27 september willen wij gaarne nog nader op dit onderwerp terugkomen.

- - - - -

Bij deze eerste uitgaaf hebben wij ons afgevraagd wat we kunnen doen om ieder dorp aan zijn trekken te laten komen en dus iets te vermelden van een stukje geschiedenis uit ieder dorp. We willen hiermede tot uitdrukking brengen dat de vereniging is opgericht voor de gehele gemeente: van Eefde tot en met Epse en van Epse tot en met Wippert en Bloemendal, en van de Bloemendal tot Harfsen en Almen en van Almen weer naar Eefde.

Wel zal het voorkomen dat een bepaald gebied vaker zal worden vermeld, dat zal niet te vermijden zijn. Maar steeds zal ons uitgangspunt zijn, voor elk wat wils.

DE KLOKKEN VAN DE KERK TE GORSSEL

Toen we aan het snuffelen waren om een stuk te schrijven over het dorp Gorssel, kwamen we in "Gorssels Verleden", van de oud-gemeentesecretaris De Graaf, de datum tegen van het vergieten van één der klokken van de Gorsselse kerktoren in 1633, dus op de kop af 350 jaar geleden.

We hopen te zijner tijd nog eens een artikeltje te kunnen schrijven over de kerken in onze gemeente, maar nu willen we ons beperken tot de klokken van Gorssel.

Genoemde heer De Graaf heeft in zijn "Gorssels Verleden" geschreven dat de oudste klok zou dateren van 1448, maar uit een naderhand ingesteld onderzoek is gebleken dat hij zich vijftig jaar heeft vergist en dat dit 1498 moet zijn. Op de oudste klok staat het opschrift: "Johannes Gerardus de Wou me fecit Anno Domini MCCCCXCVIII Jhesus Maria".

De andere klok is even oud, maar is in 1633 vergoten. We hebben ons afgevraagd waarom een klok moet worden vergoten. Was zij niet goed van klank of was zij misschien gebarsten of gescheurd? Het zal zijn reden gehad hebben gezien de grote verbouwing die in 1632/1633 heeft plaats gevonden.

In 1632 is met de verbouwing van de toren begonnen. De architect was de stadstimmerman van Zutphen, terwijl men de uitvoering van het werk opdroeg aan "meyster Emvedt".

Op 25 juli 1632 gaan de erfgenamen van Gorssel en Eschede de bouw bekijken, in gezelschap van meyster Emvedt en "den stadthyemmerman van Sutphen". Zij besloten toen de toren met 10 foedt te verhogen. Na afloop van dit besluit ging men bij de kastelein Haske Francken een biertje drinken en dat kostte 8 gulden en 9 stuivers. Het loon van een timmerman was toen 17 stuivers daags, zodat dit "kijkje nemen" 10 daggelden van een timmerman kostte. Omgerekend in een tegenwoordig dagloon zou dit een heel kapitaaltje zijn.

Dit besluit om tot verhoging van de toren over te gaan, heeft ons aan het denken gezet; het verhogen van de toren hield in dat er iets met de klokkestoel moest gebeuren en vermoedelijk zal dat de reden zijn geweest dat een der klokken niet zonder schade uit deze verbouwing is gekomen.

Op 19 september 1633 werd de klok, die 959 pond woog, per wagen naar Deventer gebracht naar de klokkengieter Henryck ter Horst. Na drie weken was de klok gereed; zij kreeg het volgende opschrift:

"Henryck ter Horst heft my gegoten yn de stadt "Deventer van wegen de Aerfgenamen van Gorssel "1633. Yn deser tyt karkmeysters van Gorssel "Tonny's Franken ende Albert Gerrysen ten Bus."Anno 1633.

Bij het vergieten was de klok wat gegroeid, want bij het wegen op de waag bleek dat zij nu woog 1047 poent, dus 88 pond meer dan voorheen. De kosten van het vergieten waren volgens afspraak elf gulden per honderd pond.

De gehele verbouwing van 1632/1633 kostte de markgenoten of erfgenamen van Gorssel en Eschede de lieve som van f 3.300,=; al dit geld was niet aanwezig, zodat er werd geleend, en wel van Gosen Buyninck f 500,=, van Gerrit ten Bussche f 300,= en van Albert Gerrits f 300,=, alles tegen 5% rente. Tonnis Francken had tijdens de bouw nog f 250 voorgesloten, zodat er totaal f 1.350,= werd geleend.

Van Gosen Buyninck is bekend dat hij woonde op de Grooten Haerkamp, ook wel Grotercamp genoemd. Uit het decembernummer van De Nederlandsche Leeuw, nr 12, beschrijft mr. A.P. van Schilfgaarde het geslacht Van (de) Bunynk (= Buyninck), heeren van Eerbeek en de Grotercamp. Hij beschrijft dat dit geslacht steeds is blijven behoren tot de Rooms Katholieke Kerk en deze familie bekend stond als eigenaren van een aanzienlijk goederenbezit.

Hoewel de hervorming in 1598 in Gorssel haar intrede had gedaan, was het kennelijk geen bezwaar geld te lenen bij genoemde Buyninck voor de verbouw van de kerk.

Men heeft ons wel eens anders willen voorlichten over die tijd, maar hier op het platteland werd blijkbaar de soep niet zo heet gegeten als zij werd opgediend.

Tot slot nog de vermelding hoe het in de Tweede Wereldoorlog is gegaan het de klokken van deze kerk.

In 1938/1939 werd door de regering duidelijk in iedere kerk, waarin klokken hingen, een biljet opgehangen, dat bij eventuele vordering bepaalde klokken als monument moesten worden aangemerkt, zo ook de klokken van Almen (beide waren van Frans Hemony) en de oudste klok van Gorssel (van J.G. de Wou) De vergoten klok werd niet als monument aangemerkt en moest geleverd worden. En zo verdween deze klok naar de smeltovens van het Duitse rijk.

Gelukkig werd deze klok ontdekt bij de bevrijding in Hamburg en naar Goirl gezonden in plaats van naar Gorssel. Daar werd ontdekt dat het Gorssel moest zijn, en zo is de klok die nu juist 350 jaar oud is, teruggekeerd in de gerestaureerde toren van Gorssel.

De oudste klok heeft de luchtaanval op de toren van maart 1945 overleefd en zo hebben wij dus in de toren van Gorssel nog steeds twee monumentale klokken.

DE GORSSELSE HEIDE

De plaats in onze gemeente die met Gorsselse Heide wordt aangeduid, is bij iedere inwoner, groot of klein, bekend.

De naam is een begrip geworden en het is bekend dat dit stuk bos en heide, dat we hiermee aanduiden, in het bezit is van het Ministerie van Defensie en wordt gebruikt voor militaire oefeningen, maar tevens is uitgerust met een schietbaan, handgranatenbaan en een baan voor anti-tank geschut.

We kwamen op de gedachte om iets te schrijven over deze Gorsselse Heide in onze eerste periodiek omdat het op 26 augustus jl. 150 jaar geleden is dat Koning Willem I op deze heide een grote wapenschouwing hield over de verdedigers van de Citadel van Antwerpen.

Uit onze gemeente was ook één inwoner-verdediger aanwezig, nl. Jan Reesink. Maar niet alleen de Koning en Jan Reesink waren er, ook generaal Chassé, de verdediger van genoemde Citadel was aanwezig om de eretekenen te overhandigen voor betoonde moed en dapperheid aan de Nederlandse krijgslieden.

Het eremetaal bestond uit een bronzen medaille aan een blauw gewaterd lint, met aan deze zijde de Citadel van Antwerpen en aan de andere zijde een gekroonde W met het onderschrift "december 1832".

Volgens een kranteverslag was het een drukte van belang, want half Zutphen en Deventer was uitgelopen om de Koning te zien, de Koningin en de Prinsessen van Oranje, der Nederlanden en van Pruisen. De Koning kwam aan in een met zes paarden bespannen koets, steeg toen op zijn paard en reed met zijn zonen, die eveneens te paard waren gestegen, langs de citadelse bezetting.

Die 26e augustus was een ware feestdag op de heide bij Gorssel, een heide die ook andere troepen had gekend, als we denken aan de Franse bezetting op 17 juni 1796 ten getale van 8000 man; dat was een derde gedeelte van de gehele Franse bezetting in Nederland. Deze 8000 man hebben gekampeerd op deze heide tot 15 september 1796.

Vóór de komst van de franse troepen was het terugtrekkende leger van de engelse en duitse troepen onze gemeente gepasseerd en men kan zich voorstellen dat het platteland geheel leeg "gevreten" werd; het gejuich waarmee de Franse troepen waren ingehaald, verstomde al gauw toen bleek dat de verkondigde Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap niet anders betekende dan de "vrijheid" om over een ander zijn eigendom te beschikken, de "gelijkheid in de moeilijke omstandigheid waarin een ieder zich moest schikken en de "broederschap" in het betalen van de oorlogslasten.

We overdachten deze dingen uit het verleden bij een wandeling over wat we nu de Gorsselse Heide noemen. We moeten U echter vertellen dat het tegenwoordige exercitieterrein aan het einde van de vorige eeuw is aangekocht en dat een boerderij, genaamd "Kijk-Over", die ongeveer op de hoek lag van de Gerrit Slagmanstraat en de Elzerdijk, eveneens in die tijd is aangekocht en gesloopt.

Nog niet zo lang geleden kon men de plek nog , zien waar deze boerderij had gestaan, en een uitgegroeide heg geeft nog steeds ongeveer die plaats aan.

Als dus dit terrein niet de Gorsselse Heide was die werd bezocht door de Fransen en waar Koning Willem I zijn wapenschouw hield, waar is die plek dan wel?

De heide en bossen liepen vroeger tussen het oude dorp Harfsen en Gorssel als een aaneengesloten gebied, alleen doorkruist door de oude Hessenweg van de Spitholterbrug naar Epse. De tegenwoordige Gorsselse Heide maakte er zeker-deel van uit, maarbehoorde tot de marke Harfsen.

Het eerste oefenterrein behoorde tot de marken van Gorssel en Eschede en lag westelijk van de tegenwoordige Marsweg en Eikeboomlaan te Joppe. De aanleg van de spoorlijn Zutphen-Deventer werd midden door dit gebied geleid, waardoor het resterende deel te klein werd voor f oefenterrein. Als U de Huzarenlaan volgt van Epse naar Joppe, dan komt U bij Joppe in een spoorsloot uit; daar komt dan een roemloos einde aan de eens zo beroemde Huzarenlaan. Zowel de Marsweg als de Huzaren laan kwamen uit op de Gorsselse Heide,die toen dichtbij Gorssel lag.

Het is bekend dat de Chef van het Regiment Ligte Dragonders nr. 5 op 24 oktober 1840 meedeelt dat dit terrein gehuurd werd voor de garnizoenen van Zutphen en Deventer "teneinde aldaar verenigd te paard te kunnen oefenen". In die brief wordt door de Kolonel Kommandant van de Brigade Ligte Kavallerie, de heer Du blonceau, aan de Opperbevelhebber der Kavallerie te Haarlem gevraagd het terrein opnieuw te huren, teneinde daar eenmaal per week te oefenen. Van wie het toen was gehuurd, stond in die brief niet te lezen. Mogelijk nog van de markegenoten van Eschede, want deze marke werd. pas in 1842 verdeeld en opgeheven. Gorssel was toen reeds voorgegaan in 1831. En zo komt het dat een stokoude Joppiaan spreekt over het exercitieveld en daarmee niet de Gorsselse Heide bedoelt. U weet nu het hoe en het waarom.

GESCHIEDENIS VAN HET ONDERWIJS IN EPSE
van 1798 tot 1883

Bijna twee eeuwen geleden, namelijk, in 1798, was er in Epse reeds een school, d.w.z. één lokaal, en wel op erve Bolderink, behorende tot de goederen van het klooster Ter Hunnepe. Erve Bolderink was gesitueerd op de plaats waar nu de hobbywinkel van Tuitert is (Kletterstraat) Het lokaal was 6 el en 3 palm lang, 5 el en 3½ palm breed en 2 el en 5½ palm hoog.

De meester was Herman Bolderink, die les gaf in de vakken: lezen, schrijven en rekenen. 't Aantal aanwezige leerlingen was zeer variabel. 's winters soms een veertigtal, 's zomers wegens -,verkzaamheden op het land aanmerkelijk minder.

Meester Bolderink hield 't vol tot 1807. Toen werd hij opgevolgd door Gerrit Jan Mensink.

Het gebouwtje was in verval geraakt. Regen en wind hadden door gaten in 't dak vrije toegang en stukken muur storten in. Meester Mensink klaagde steen en been, en het gemeentebestuur meldde in 1819 aan de Gouverneur: "t gebouw is gevaarlijk voor de schooljeugd en de bewoners". Wie moest voor herstel van de behuizing zorgen? De Domeinen of het gemeentebestuur?

Na tien jaar geharrewar nam het gemeentebestuur het gebouw tegen een koopsom van f 1.400,= over van de Domeinen en pakte de zaken meteen flink aan. In oktober 1829 ging de "eerste school" in Epse tegen de grond.

Het duurde tot 19 december 1831 voor de nieuwe school werd aanbesteed. Meester Mensink gaf inmiddels les aan de school in Dorth, waar veel Epser leerlingen ook heen wandelden. De nieuwe school kwam dicht bij Dorth, namelijk aan de Bathmenseweg, hoek Oude Larenseweg. Het bouwvallige schooltje van Dorth werd opgeheven. Kinderen uit Dorth, Epse en Harfsen bevolkten de nieuwe school.

De kontakten tussen gemeentebestuur en onderwijsinstellingen waren in die tijd zeer gebrekkig. Toen de schoolopziener Baron van Heeckeren op 2 maart 1832 de school in Epse wilde bezoeken, was tot zijn verbazing de school verdwenen. Niet bekend is of deze schoolopziener bij de opening van de nieuwe school op 21 januari 1833 aanwezig was.

Meester Mensink heeft niet meer in de nieuwe school gewerkt. Met de opheffing van de school in Dorth verdween hij in de vergetelheid.

De meester van de nieuwe school werd Hendrik Graewert. 't Beviel hem kennelijk goed, want hij bleef er 40 jaar, namelijk tot 1 oktober 1873. Aan het gebouw mankeerde bij het vertrek nog niets, tenminste van veranderingen of klachten staat niets vermeld. Meester H.J. Ezerman werd de opvolger van meester Graewert.

Na een halve eeuw was echter wel 't een en ander veranderd in de dorpen Epse en Harfsen, zodat het gemeentebestuur genoodzaakt was nieuwe plannen ten aanzien van het onderwijs te maken.

Harfsen moest een eigen school hebben en dan lag "de oude Epser schole" voor Epse "alleen" te ver van het dorp. Het gemeentebestuur verkocht het gebouw aan de familie Beumer en de school (meester Ezerman was "ter aanvulling van zijn salaris" met zijn één hectare grond en één koe toch al min of meer boer) werd omgevormd tot boerderij.

In 1883 verrijzen nieuwe schoolgebouwen in Epse en Harfsen en in dat jaar krijgen deze dorpen een echte eigen dorpsschool. Nu, honderd jaar later, wordt in beide dorpen dit gebeuren min of meer feestelijk gevierd.

In een volgend nummer meer over het onderwijs in Epse vanaf 1883.

DE MARKEN VAN EEFDE

Als we in deze eerste aflevering iets over ons dorp Eefde willen schrijven, dan menen wij in de eerste plaats te moeten melden uit welke marken Eefde is ontstaan.

Eefde is niet ontstaan uit één marke, zoals bijvoorbeeld Almen en Harfsen. In Gorssel is het dorp gevormd uit de marken van Eschede en Gorssel, dus uit twee marken, en dit geldt ook voor Epse, waar de marken Epse en Dommer een geheel vormden.

Kasteel Dorth maakte een uitzondering als "heerlijkheid" met een eigen rechtspraak, maar er bestond ook een marke Dorth, verdeeld in een Overijssels gedeelte en een Gelders gedeelte.

Afzonderlijk werd genoemd de marke Schoolt, maar de markerichter van Dorth was markerichter van de Schoolt, van Epse en Dommer, en van Dorth.

En nu Eefde: zo verdeeld als Eefde nu is door de doorsnijding van het Twenthekanaal, drie spoorwegen en een rijksweg, zo verdeeld was het ook in de tijd van de marken.

Eefde is samengesteld uit de marke Angeren, de marke Rijsselt (Ned. Mettray), de marke Wolffler en de Voorst.

De Voorst is wel een vraagteken wat de marken betreft, want in 1700 werden de Voorst en het Velde tot een hoge heerlijkheid verklaard met een eigen schout, doch dit duurde maar kort, tot 1705, en of de Voorst nog rechten had in de marken van het Wolfeler of Almen is ons niet bekend.

De ligging van de genoemde marken was ongeveer als volgt: Het Rijsselt lag aan de IJssel, grensde aan de noordkant aan Eschede en oostelijk via de Eefdese Enk aan Eefde en zuidelijk aan de Eefdese Beek die de grens vormde met Angeren.

De marke Eefde grensde noordelijk aan Eschede, oostelijk aan Harfsen, nabij de Zessprong, zuidelijk aan de Eefdese Beek, en westelijk aan het Rijsselt.

De marke Angeren lag geheel zuidelijk van de Eefdese Beek en werd begrensd door de Wolfeler mark en westelijk aan Zutphen.

Tussen de Voorst en de Berkel lag de Wolfeler mark, die De Dam omvatte en De Boedelhof.

Deze vier marken en de Voorst maken dus samen Eefde.

Wat we op dit moment van de marken weten willen we graag vermelden.

RIJSSELT

Reeds in 1105 wordt een hof te Rijsselt ("curtis Rislo") vermeld. Rondom deze hof lag een kleine marke, die bij verdeling in 1840 slechts 10 hectare omvatte.

Het huis Rijsselt schijnt niet hetzelfde te zijn als de voormalige hof. Toen in 1851 het landgoed Rijsselt werd verkocht ten behoeve van de stichting van Nederlandsche Mettray, werd het herenhuis als direkteurswoning in gebruik genomen.

De zuidgrens van de marke was de Eefldese Beek; de boerderij Massink behoorde nog tot deze marke.

In het Rijksarchief in Arnhem bevindt zich een markeboek over de periode 1711-1826, dat nog nauwelijks is bestudeerd.

ANGEREN

Ook in Angeren was het middelpunt een hof, eigendom van de graaf van Gelre. Deze hof Angeren wordt later "het Have" genoemd, waaraan in 1615 het erfmarkerichterschap is verbonden.

In genoemd jaar waren zeven erven volledig gerechtigd in de marke:

1. het Have; 2. d'Haavick (Haveke); 3. Kox (later De Wolzak genoemd); 4. Meyerinck; 5. d'Hulst (later De Laatste Stuiver); 6. Hungerinck; 7. Zoerloe (Zuurlo).

In 1728 wordt het goed "de Lugt" vermeld, een afsplitsing van het Hungerinck.

Sinds 1709 werd het erf markerichterschap bekleed door de familie Van der Capellen, later was de functie verbonden aan het Haveke.

In 1819 werd de marke, groot 25 hectare, verdeeld. Een klein deel, namelijk het Wolzakse veld, gebruikt als exercitieterrein van het Zutphens garnizoen, bleef nog als marke bestaan. In 1893 werd ook dit gedeelte als marke opgeheven en verkocht aan de familie Wunderink, eigenaar van de herberg De Laatste Stuiver.

Het marke-archief over de periode 1615-1916 is door de familie Wunderink aan de gemeente Gorssel overgedragen.

WOLFELER

De Wolfelermark is bekend uit akten van 1515, 1628-1630 en 1719. Het huis "den Dam", ook een voormalige hof, moet het centrum hiervan zijn geweest. Waarschijnlijk is deze marke als vóór 1800 opgeheven.

EEFDE

Het grootste gedeelte van de buurtschap Eefde behoorde tot de marke Eefde, die bij de verdeling in 1827 een oppervlakte van 250 hectare besloeg.

Er is slechts weinig archief van bewaard gebleven. In het Rijksarchief in Arnhem bevindt zich een omslag met enkele losse stukken betreffende de marke, periode 1847-1851, terwijl het ook daar aanwezige familie-archief van Van der Capellen enkele stukken betreffende deze marke bevat. In het archief van de gemeente Gorssel bevindt zich nog een klad-kasboek van één van de heren Van der Capellen, over de periode 1757-1806, toen hij tegelijkertijd markerichter van Eefde en Angeren was. Uit dit register blijkt, dat tot de marke Eefde onder meer behoorden de erven Springop, Scheuter en Schothorst, Huurnink en Bellert.

Uit een vermelding in 1794 blijkt dat er een markpaal stond bij de Oostveense brug, terwijl in 1796 de "sচেয়tpalen bij de Eefse meule", die in 1795 door Hessische troepen zijn verbrand, worden genoemd.

De "Eefse meule" was de molen van Lok, die bij de bestrijding van Eefde begin april 1945 in brand is gestoken door de terugtrekkende Duitsers.

Er staat nog steeds een markepaal op de grens van Eefde, Eschede, Gorssel en Harfsen, een soort vierlandpunt. Dat men in de oude tijden precies wist waar de grens van de marke lag, bewijst deze markepaal. Bij het meten in de dertiger jaren voor een nieuwe wegenligger, kwam men precies bij deze paal uit en de zogenaamde "Kad"-steen staat er nog geen meter vandaan.

Met primitieve middelen wist men heel goed de grens van het land te trekken. Lang nadat de marke was opgeheven bleven de grenzen van de dorpen toch bestaan en zo kwam het dat het huis dat nu als Eikeboomlaan 1 te Joppe staat, vroeger bekend was onder nummer E 1.

Alle nummers van Eefde begonnen met E, die van Gorssel met G, Epse was P, Almen A, Harfsen H, Kring van Dorth D. Maar hierover vertellen we een andere keer meer.

De grootste bekendheid heeft het dorp Almen waarschijnlijk gekregen door het beroemde gedicht van Mr. A.C.W. Staring "De Hoofdige Boer".

De Almense kerk, die in de eerste regel van het gedicht wordt genoemd, is tot aan de dag van vandaag een levend monument uit een ver verleden.

Veel minder sporen zijn overgebleven van het oude landgoed Ter Meulen, voor het eerst in 1494 als "Ter Moelen" genoemd.

De huidige dorpsbebouwing ligt geheel binnen de grenzen van het 60 hectare grote landgoed "Ter Moelen" met boomgaarden, vijvers, grachten, bossen, bouw- en weilanden.

Na 1875 werd het gekocht door de heer Ter Meulen van de Bierkamp, die het huis sloopte. Veel materiaal is gebruikt voor de bouw van de boerderij. Hang- en sluitwerk van de binnendeuren onder andere doet vandaag nog dienst op de Bierkamp.

Alleen het tuinmanshuis uit 1824 is blijven staan (thans boerderij van de familie Klein Kranenburg aan de Berkelweg). Mevrouw R. Klein Kranenburg - Haarman weet zich uit haar prille jeugd, maar vooral uit de verhalen van haar vader, nog veel te herinneren van de glorie en pracht van het landgoed.

Vanuit het landhuis, dat midden in de weilanden, rechts van het zwembad "de Berkel" heeft gelegen, had men over de oprijlaan een prachtig uitzicht tot waar nu de brug over het Twenthekanaal ligt. Langs deze oprijlaan stond een rij machtige, hoge larixen. Menig ploeg is kapotgetrokken door de dikke wortels in de grond.

Bij de poort en de toegangsbrug over de gracht was een prachtig smeedijzeren hek, ongeveer zoals dat van de Ehze (het huidige hek van de Ehze, want het vorige is in de tijd dat de Ehze nog een kasteel was, uit geldgebrek verkocht naar een van de Vordense kastelen).

Het huis lag geheel binnen gegraven grachten en de rivier de Berkel. Van deze grachten is het kolkje (Haarmans kolk of Haarmans gracht) naast de weg naar het zwembad een schamel restant.

De dorpsbewoners hebben in de loop der tijden een groot deel van de gracht opgevuld met hun huisvuil. Derk Jan Nijveld, die tot zijn dood heeft gewoond in een klein woninkje tegen het tuinmanshuis aangebouwd, zorgde er voor dat het vuil met een laagje grond werd afgedekt. Deze vuilstort stopte toen de gemeente begon met het ophalen van huisvuil.

De moestuin, waarvan gezegd werd dat het er nooit vroom bij nachtvorst in het voorjaar door zijn gunstige ligging tussen een bosperceel en de Berkel, heeft gelegen op de plaats waar nu de Almense tennisclub haar banen heeft.

Een grote eendenvijver verdween bij het richten van de Berkel. Later zouden de nieuwe bassins van het zwembad hier aangelegd worden.

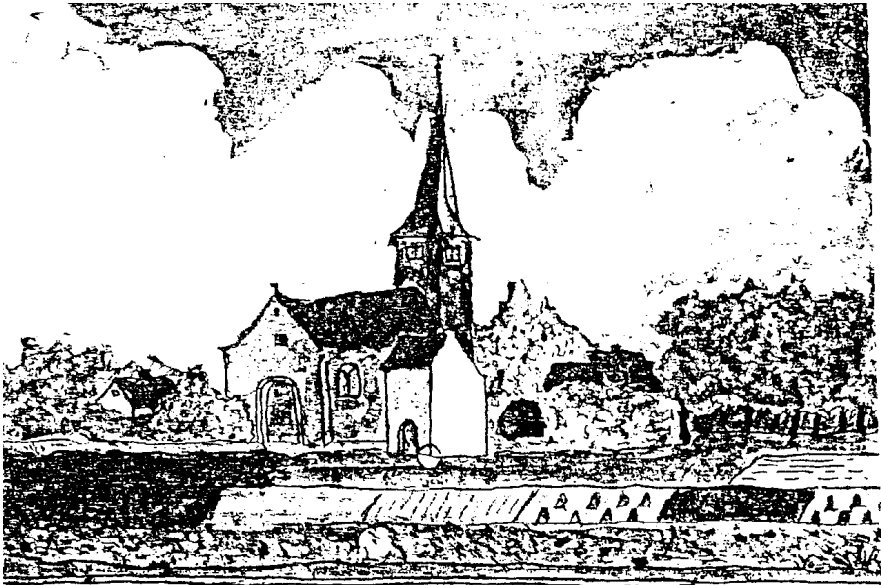
Voor het tuinmanshuis stond een groep schitterende oude dennen, terwijl de achterkant werd gesierd door een groot aantal opgeschoren knotlinden en een perceel bos.

Een paar doornenhagen, zoals die overal de weilanden omzoomden, zijn bewaard gebleven evenals een tweetal prachtige bomen, zoals die oorspronkelijk her en der in de weilanden stonden.

Een flinke oude notenboom bij het huis werd verkocht om er geweerkolven van te maken.

De molenmanskamp had een fraaie wandelweg door het eikehakhout naar de koepelbult waar nog jaren een koepel heeft gestaan. De bouw van woningen tussen de Van Wassenaerlaan en "het Elger" heeft echter ook deze "sporen" uitgewist.

Twee fraaie prenten in de consistoriekamer van de Almense kerk herinneren nog aan die glorie tijd van "de hof van Almen", zo'n 120 jaar geleden.

A.S. Rekdorp Almen

Anno 1729

DE HARFSENSE SCHOOL

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de Harfsense school geopend werd. Op 1 juli 1883 was de nieuwbouw van de tweemans-school gereed. De school lag aan de toen geheten Groenlose grintweg, die door de Veldhoek richting Laren loopt.

Dit deel van de gemeente waar de school werd neergezet, heet de "Veldhoek". Na de bouw van de school kwam het begrip Harfsense school in zwang en na de Tweede Wereldoorlog werd dit het dorp Harfsen. Oorspronkelijk lag Harfsen aan de zuidkant van de enk, rondom de in 1860 afgebroken kapel.

Op 4 september 1883 werd de school geopend, met als hoofd de heer D.J. Aazink uit Bathmen en als hulp de onderwijzeres juffrouw Dolleman uit Epse, die ook handwerkles gaf. Voordat deze school gebouwd werd, moesten de kinderen samen met de kinderen van Epse en Dorth naar de school aan de Bathmenseweg, halverwege de herberg "de Drie Kieviten" en het huis Dorth.

Ook Epse kreeg destijds een nieuwe school, waardoor de oude school vanaf 1883 geen dienst meer deed.

Op 1 november van dit jaar zal het honderdjarig bestaan van de Harfsense school feestelijk herdacht worden. Op de school die nu aan de Ericalaan is gevestigd, zal gedurende één week een tentoonstelling zijn ingericht in het kader van dit heugelijke feit.

KADASTERKAART VAN "HERFSEN"

Om de commissie van de eeuwviëring van de Harfsense school niet in de wielen te rijden, moeten wij met vorenstaande korte berichtgeving over die school volstaan, maar om toch meer aandacht aan Harfsen te besteden, hebben wij op de bladzijden 20 en 21 een kaartje van het oude Harfsen afgebeeld. Het is een oude verzamelkaart van het kadaster van Almen, sectie C, waarop "Herfsen" is aangeduid.

U ziet op dit kaartje nog de oude loop van de beek en de Harfsensesteeg. Ook het "Hoentje" staat nog op zijn oude vooroorlogse plek en men verkocht er nog geen haantjes.

Ook de plaats van de kapel is nog weer te vinden en de boerderij "Kappelleman".

Verder de molen van Hartgerink en het huisje van de doodgraver Bielderman. Molen en huisje zijn bij de bevrijding verdwenen. Maar daar kan een andere keer meer over worden verteld.

EEN VOLGENDE KEER

Het is niet mogelijk gebleken een verantwoord artikel te schrijven over de merken van Dorth en Schoolt; ook de Wippert en de Bloemendaal moesten we laten liggen voor een volgende uitgaaf.

We zullen ons best doen een artikel hierover te schrijven in de eerstvolgende uitgaaf van "Ons Markenboek"

@@ @@ @@ @@ @@

** ** **

Vers van Jan Luyken
1649 - 1712, dichter en graveur

Als ik dit oud gebouw aanschouw,
Dan denk ik: "O, waar zijn ze nouw,
De handen, die dit alles maakten,
Toen 't in zijn eersten stand geraakten.
Het werk bleef na, zijn gingen of
en leggen lang in zand en stof,
Verrot, verschoven en versmeten,
Voor honderd jaren lang vergeten."

VOORLOPIG BESTUUR

Het voorlopig bestuur van de Oudheidkundige Vereniging "De Elf Marken" in oprichting is als volgt samengesteld.

voorzitter: H.J. Jansen, tel. 05750-40785,
Bargeweg 16, 7211 DC Eefde
secretaris: N. van Wijk, tel. 05759-1394,
Hassinklaan 29, 7214 AB Epse
penningmeester: J. Bakker, tel. 05751-620,
Laakweg 6, 7218 AN Almen

overige leden:

J.P. Dijksman,	Blauwedijk 10,	Almen
A. Hoekstra,	Pikeursbaan 5,	Gorssel
Mw. J.W. Lubberding-Braakman,	Lochemseweg 147,	Harfsen
J. Nijenhuis,	Zutphenseweg 164,	Eefde
A.M. de Ruiter,	Joppelaan 14,	Gorssel
J. Uenk,	Ericalaan 26,	Harfsen

adviseur: J. Eefting, archivaris van de gemeente Gorssel

VERANTWOORDING

Dit eerste nummer moest zonder redactie-commissie tot stand komen en het voorlopig bestuur is aansprakelijk voor de inhoud van deze uitgave.

Aangezien in de vergadering van 18 augustus 1983 werd besloten het eerste nummer van "Ons Markenboek" te laten verschijnen vóór de oprichtingsvergadering van 27 september 1983 zijn de artikelen erg vlug tot stand gekomen, zodat de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat er onjuistheden zijn geslopen in de vermelding van data en dergelijke. Bij voorbaat roepen wij Uw clementie in.

Ook met deze uitgave zelf moesten we improviseren en dankzij de medewerking van mr. G.W. Galle, notaris te Eefde, (verzorging typewerk) en de gemeente Gorssel (voor het gebruik van fotokopieer- en offsetmachine) is een en ander tijdig gereed gekomen.

Voor de toekomst, als er genoeg geld in de la is, denkt het voorlopig bestuur aan een drukker/uitgever.

We zullen het op prijs stellen veel reacties te mogen ontvangen over de inhoud van dit boekje en zolang er geen redactiecommissie is benoemd, zijn alle bestuursleden graag bereid uw op- of aanmerkingen in ontvangst te nemen. U kunt dit doen op de manier die U zelf het prettigst vindt, mondeling (ook telefonisch) of schriftelijk.

GAARNE ZULLEN WIJ U ALS LID NOTEREN VAN
DE OUDHEIDKUNDIGE VERENIGING DE ELF MARKEN

Als U onderstaand strookje invult met Uw naam en adres en doorgeeft aan onze secretaris, de heer N.van Wijk, Hassinklaan 29, 7214 AB te Epse (telefonisch kan ook onder nummer 05759 - 1394) Inlevering bij een der bestuursleden van dit strookje is natuurlijk ook mogelijk.

Ondergetekende (naam) _____ .

adres (straatnaam en huisnummer) _____ .

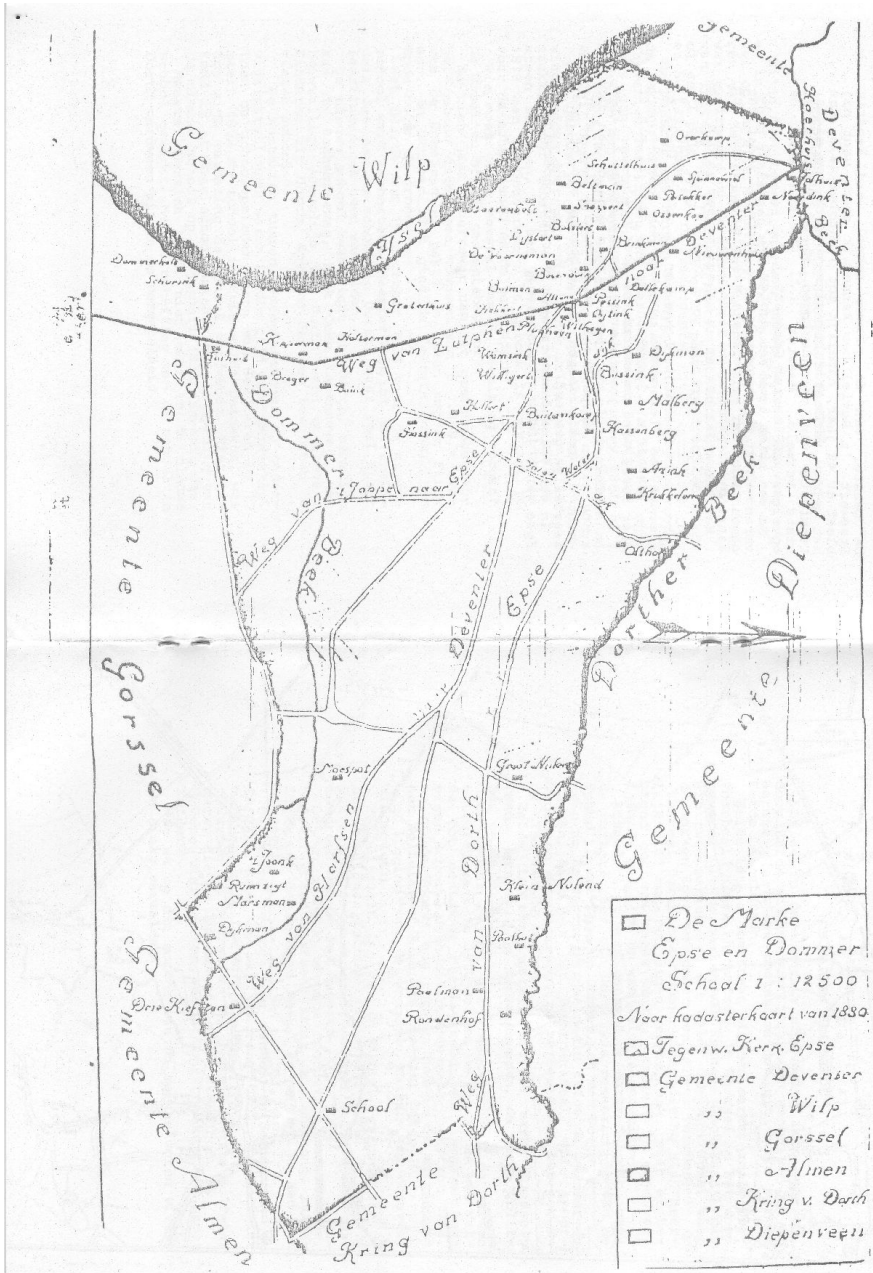
_____ .

postcode _____ Plaats: _____ .

geeft zich hierbij op als lid van de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken te Gorssel.

_____ .

handtekening

- De Marke
- Epsse en Dommere
- School 1 : 12500
- Naar kadasterkaart van 1830.
- Tegenw. Kerk Epsse
- Gemeente Devenier
- " " Wilp
- " " Gorsse
- " " Almen
- " " Kring v. Dorth
- " " Diepenveen

